

DVOŘÁK

Symfonie č. 4

d moll

Symphony No. 4

D minor

Symphonie Nr. 4

d-Moll

op. 13

K vydání připravil /
Edited by / Herausgegeben von
František Bartoš

Bärenreiter Kassel · Basel · London · New York · Praha
TP 504

PŘEDMLUVA

Bez mála před padesáti lety bylo v roce 1955 publikací Symfonie č. 9 e moll zahájeno první souborné kritické vydání díla Antonína Dvořáka. U zrodu edičního projektu stál Dvořákův životopisec a propagátor jeho díla ing. Otakar Šourek (1883–1956). Ten kolem sebe shromáždil kruh zanícených, věci oddaných mladších spolupracovníků, z nichž byla ustavena Komise pro vydávání děl Antonína Dvořáka. Jejím předsedou se stal skladatel a hudební publicista František Bartoš (1905–1973) a vedoucím redaktorem skladatel Jan Hanuš (1915), dále sem patřili muzikolog a skladatel Jiří Berkovec (1922), muzikolog, skladatel a dirigent Jarmil Burghauser (1921–1997), Antonín Čubr, Ladislav Láska, Antonín Pokorný a Karel Šolc. Po Bartošově úmrtí převzal vedení projektu na více než dvacet let zet' Otakara Šourka a autor *Thematického katalogu* děl Antonína Dvořáka (Praha 1960 a 1996, zaužívaná zkratka B) Jarmil Burghauser.

Souborné kritické vydání díla velkého skladatele byl úkol, před kterým tehdy stála česká muzikologie prakticky poprvé. S výjimkou Františka Bartoše, který se předtím zabýval vydáváním děl Bedřicha Smetany, neměli členové komise předchozí ediční průpravu, a nebyli to většinou ani klasicky školení muzikologové, působící na univerzitní či akademické půdě. Projekt byl navíc zahájen v krajně nepříznivé době, v nejtvrdějších letech totalitního komunistického režimu. Připomenout je třeba i okolnost, že skladatelova pozůstalost, tzn. velká většina jeho notových autografů, byla až do roku 1980 v držení dědiců a badatelsky přístupná jenom v omezené míře.

O to větší uznání zasluhuje výkon, který členové Komise nakonec odvedli. Institucionální zázemí jejich práce bylo posléze zabezpečeno tak, že nositelem souborného vydání se stala Společnost Antonína Dvořáka v Praze a vydávání jednotlivých svazků se ujal tehdy mono-

polní Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU), přeměněné počátkem 60. let ve Státní hudební vydavatelství (SHV) a později ve vydavatelství Editio Supraphon Praha. Samotná Komise pak pracovala přímo pod záštitou vlády resp. Ministerstva školství a kultury tehdejší Československé (socialistické) republiky. Během několika málo let se takto podařilo v rychlém sledu vydat většinu Dvořákových děl instrumentálních, díla písňová a sborová a některé velké partitury kantátové, oratorní a operní.

Zpomalení a obtíže se začaly projevat v 80. letech a zesílily v první polovině 90. let minulého století. Změna politických poměrů po listopadu 1989 a následně problémy kolem privatizace posledně jmenovaného vydavatelství měly za následek dočasné ochromení edičních aktivit. Zároveň vyvstal naléhavě problém generační. Členové původní vydavatelské komise postupně odcházeli a zdálo se, že nejsou připraveni nástupci. Ve stejné době začali někteří zahraniční badatelé i výkonní umělci upozorňovat na to, že dosavadní dvořákovská edice už ve svém založení nevyhovuje současným náročným standardům a potřebám.

Nové souborné vydání děl Antonína Dvořáka, jež po několikaleté přípravné fázi zahajuje o půlstoletí později v roce 100. výročí skladatelova úmrtí, si bere za vzor srovnatelné velké projekty mezinárodní a opírá se o rozsáhlejší okruh primárních a sekundárních pramenů, než tomu bylo předtím. Přetisk souboru devíti symfonií v podobě, v jaké vyšly v rámci prvního souborného vydání, nicméně manifestuje nejenom hold Antonínu Dvořákoví – symfonikovi, ale zároveň také respekt před edičním počinem předchůdců i vědomí badatelské kontinuity, bez níž by veškeré přítomné i budoucí snažení mělo mnohem menší šanci na úspěch.

ÚVOD

Datace Dvořákovy 4. symfonie d moll se zdá být vcelku jasná. Podle záznamů v autografní partitūře bylo dílo napsáno mezi 1. lednem a 26. březnem roku 1874, přičemž první věta byla dokončena 22. ledna a druhá věta 18. února toho roku. Souvislý náčrt, který se nedochoval, musel vzniknout krátce předtím, v mezidobí vyznačeném dokončením původní jednověté verze smyčcového kvartetu a moll op. 12 (B 40) a započatím práce na instrumentaci symfonie, tzn. v prosinci 1873. Určitý problém se objevuje v souvislosti s třetí větou, která v autografu není datována, má samostatné stránkování a samostatný titulní list, na němž lze rozpoznat původní označení *Capriccio Opus ... pro velký orchestr ...* To vedlo některé badatele k závěru, že věta byla původně komponována jako samostatná orchestrální skladba a do symfonického cyklu vložena teprve dodatečně. Tato věta zazněla také jako jediná záhy po dokončení symfonie veřejně dne 25. května 1874 na hudební akademii k 25. výročí Akademického čtenářského spolku v provedení spojených orchestrů českého a německého divadla v Praze vystupujících tehdy pod názvem Filharmonie a za řízení Bedřicha Smetany. (Za připomenutí zde stojí to, že to bylo jedno z posledních Smetanových veřejných vystoupení v roli dirigenta krátce před jeho tragickým ohluchnutím.) Stalo se tak krátce po prvním provedení Dvořákovy třetí – pro publikum první – symfonie Es dur op. 10 a zároveň v době, kdy se její autor intenzivně zaměřoval na přípravu či spíše novou kompozici opery *Král a uhlíř* op. 14 (B 42), s níž napoprvé, ve verzi z roku 1871 (B 21), neuspěl při pokusu o nastudování v pražském Prozatímním divadle. Brzy po premiérovém uvedení třetí věty ze Symfonie d moll, považované tehdy za Dvořákovu symfonii „číslo 2“, odeslal skladatel v červenci 1874 její partituru spolu s předchozí symfonií Es dur a několika dalšími skladbami do Vídně jako přílohu ke své první žádosti o udělení rakouského státního stipendia.

Podobně jako tomu bylo u jiných Dvořákových děl z 60. a počátku 70. let 19. století, prošla i tato symfonie v pozdějších letech důkladnou revizí, která zahrnovala hlavně krácení všech vět s výjimkou scherzové věty třetí. Skladatel přitom postupoval obvyklým způsobem, tj. přelepoval takty, slepoval jednotlivá folia k sobě a odstraňoval nadbytečná. Notové listy, které byly takto z partitury vyjmuty, se vesměs nedochovaly, takže původní podobu díla dnes prakticky nelze rekonstruovat. Poslední vrstva autorských oprav byla provedena červeným inkoustem. K revizi došlo s největší pravděpodobností v souvislosti s uvažovaným vydáním díla v nakladatelství N. Simrock v roce 1887 a s jeho plánovaným provedením v Londýně v dubnu 1888. Pro tuto dataci svědčí jak Dvořákův soupis skladeb „z nejprvnější doby 1861–1872“ na druhé volné straně předsádky autografu, zaznamenávající mimo jiné *Hymnus* op. 30 (B 134) pro smíšený sbor a orchestr a jeho vydání v londýnském nakladatelství Novello (jež se uskutečnilo v roce 1885), tak také ojedinělé anglicky psané příписy ohledně nástrojového obsazení. Ze zmínek v korespondenci kromě toho víme, že pro připravované londýnské provedení nechal skladatel opsat orchestrální hlasy i partituru této symfonie, do níž potom zanesl ještě některé další změny oproti revidovanému znění partitury autografní. K provedení na anglické půdě ani k vydání díla za života skladatele ovšem nakonec nedošlo a symfonie jako celek zazněla poprvé za Dvořákova řízení na Slovanském koncertě v pražském Rudolfinu dne 6. dubna 1892, nedlouho před jeho odjezdem do Spojených států. Partitura, hlasy a čtyřruční klavírní výtah pak vyšly tiskem spolu se Symfonií Es dur č. 3 v nakladatelství N. Simrock teprve posmrtně roku 1911 (1912).

V rámci prvního souborného vydání děl Antonína Dvořáka vyšla 4. symfonie ve Státním hudebním vydavatelství v Praze v roce 1962. Editoři tohoto vydání František Bartoš, Anto-

nín Pokorný a Karel Šolc považovali za hlavní pramen pochopitelně Dvořákův autograf, uložený dnes v Českém muzeu hudby – Muzeu Antonína Dvořáka pod inventárním číslem 1471, avšak přihlíželi i k prvnímu tisku, a to proto, že byl podle jejich mínění pořízen podle výše zmíněného autorizovaného opisu. Tuto domněnku však dnes bohužel nelze spolehlivě potvrdit ani vyvrátit, protože příslušný opis je neznámý. Soudě podle údajů ve druhém vydání Burghauserova *Thematického katalogu* (1996), není evidován ani v dnes nedostupném ruko-

pisném soupisu dvořákovských pramenů, který pořídil ještě před první světovou válkou hudební publicista a propagátor Dvořákova díla Boleslav Schnabel-Kalenský. Totéž platí i pro dobový provozovací materiál, z čehož plyne, že ani editoři nového souborného vydání zřejmě nebudou mít k dispozici bohatší soubor pramenů a budou se muset opřít výhradně o studium autografní partitury.

Jarmila Gabrielová

PREFACE

In 1955, almost half a century ago, the first complete scholarly-critical edition of the works of Antonín Dvořák was launched with the publication of the Symphony No. 9 in E minor. The initiator of the project was Otakar Šourek (1883–1956), the author of a Dvořák biography and an ardent champion of his music. Šourek drew together a circle of young and enthusiastic co-workers that later grew to become the Commission for the Publication of the Works of Antonín Dvořák. The Commission's chairman was the composer and musical journalist František Bartoš (1905–1973), its editor-in-chief the composer Jan Hanuš (* 1915). Also involved in the project were the musicologist and composer Jiří Berkovec (* 1922), the musicologist, composer, and conductor Jarmil Burghauser (1921–1997), Antonín Čubr, Ladislav Láska, Antonín Pokorný, and Karel Šolc. After Bartoš's death, the project continued for more than twenty years under the leadership of Jarmil Burghauser, the son-in-law of Otakar Šourek and the author of

a thematic catalogue of Dvořák's music (Prague, 1960, 2/1996; hereinafter "B").

This was the first time that Czech musicology faced the challenge of publishing a complete scholarly-critical edition of the works of a great composer. With the sole exception of František Bartoš, who had been previously occupied with the publication of Bedřich Smetana's works, none of the members of the Commission had any editorial experience; most were not even musicologists with an appropriate academic or university background. Furthermore, the project was launched at a most unpropitious moment – the severest years of the totalitarian communist régime. It should also be recalled that Dvořák's posthumous estate, including the bulk of his autograph scores, remained in the possession of his heirs until 1980 and was thus only partly available for scholarly scrutiny.

Viewed in this light, the work that the members of the Commission accomplished is all the

more deserving of admiration. Finally, an institutional framework was created when the sponsorship of the edition passed to the Antonín Dvořák Society in Prague. The volumes were issued by the state publishing monopoly, the Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (State Publishing House for Belles Lettres, Music, and Art, or “SNKLHU”), which was transformed in the early 1960s to the Státní hudební vydavatelství (State Music Publishing House, or “SHV”) and finally to Editio Supraphon Praha. The Commission itself thus worked under the direct auspices of the government, or more specifically the Ministry of Education and Culture, of what was then the (socialist) Republic of Czechoslovakia. In a matter of a few years it was able to issue, in rapid succession, the bulk of Dvořák’s instrumental works, lieder, and choral music, as well as a number of large-scale cantatas, oratorios, and operas.

A number of problems and delays arose in the 1980s, and the situation reached a head during the first half of the 1990s. The political transformations in the post-1989 era, and the resultant difficulties associated with the privatization of the above-mentioned publishing

house, brought the editorial activities virtually to a standstill. Another problem was related to the change of generation: one by one the members of the original Editorial Commission stepped down, and it seemed as if no successors would be forthcoming. At the same time, several foreign scholars and artists drew attention to the fact that, in its basic principles, the previous Dvořák edition did not meet the high standards and requirements of the present day.

The New Complete Edition of the Works of Antonín Dvořák has completed a preparatory phase of many years’ duration and will begin publication to mark the first centenary of the composer’s death. Taking comparable international projects as its guide, it draws on a larger body of primary and secondary sources than was previously the case. The present reissue of the nine symphonies in the form in which they were published in the first complete edition is more than just a tribute to Dvořák the symphonist: it is also an expression of respect for the editorial achievements of its predecessors and manifests an awareness of scholarly continuity, without which all our present and future efforts would have far fewer chances of success.

INTRODUCTION

The date of Dvořák’s Fourth Symphony poses no particular problems. According to the annotations in the autograph score, it was composed from January 1 to March 26, 1874, with the first movement being completed on January 22 and the second on February 18. The continuity draft (now lost) must have arisen shortly before then, i. e. between the completion of the original single-movement version of the A minor String Quartet, op. 12 (B 40), and the beginning of the orchestration of the symphony in December

1873. A problem arises in connection with the third movement, which is undated in the autograph and has its own pagination and title page on which we can descry the original title: “Capriccio Opus ... for Large Orchestra” (“Capriccio Opus ... pro velký orchestr”). This has led several scholars to conclude that the movement was originally conceived as a separate orchestral work and was only inserted in the symphony at a later date. This movement, too, was heard in public shortly after the completion of

the symphony, namely, on May 25, 1874, when it was given at the musical academy for the twenty-fifth anniversary of the Academic Reading Society by the “Philharmonic”, that is, the combined orchestras of the Czech and German theaters in Prague, conducted by Bedřich Smetana. (It should also be mentioned that this was one of Smetana’s final public appearances as a conductor before his tragic loss of hearing.) The performance took place shortly after the première of Dvořák’s Third Symphony in E-flat major, op. 10 – his “first symphony” from the standpoint of the public. At this time Dvořák was also busily occupied with revising and re-writing his opera *Král a uhlíř*, op. 14 (B 24), which he unsuccessfully tried to have mounted at the Prague Interim Theater in its 1871 version (B 21). Shortly after the première of the third movement of his D minor Symphony (then known as his Symphony “Number 2”), Dvořák sent the score together with its predecessor, the E-flat major Symphony, and a few other works to Vienna in support of his first application for an Austrian state scholarship.

Like many of Dvořák’s other compositions of the 1860s and early 1870s, this symphony too was fundamentally revised over the years. The revision primarily involved shortening all the movements except for the third-movement Scherzo. Dvořák proceeded as usual by pasting new bars into the score, gluing some of the leaves together, and removing the extraneous pages. The leaves extracted from the score have not survived, and the original form of the symphony can no longer be reconstructed. The final layer of corrections was carried out in red ink. In all likelihood, this revision took place in conjunction with the potential publication of the work by N. Simrock in 1887 and the projected London performance of April 1888. One item of evidence in support of this date is a list of compositions “from my earliest period 1861–1872” (“z nejprvnější doby 1861–1872”) that Dvořák added to the score on the blank verso of the flyleaf. This list includes, among other things, the *Hymnus* for mixed chorus and orchestra, op. 30 (B 134), the first edition of which was published by Novello, London, in 1885.

Further evidence includes the manuscript’s sporadic annotations in English, which refer to the work’s scoring and most probably relate to the projected London performance of 1888. We know from Dvořák’s correspondence that he had the orchestral parts and the full score of the symphony freshly copied out for this performance, at which time he made further changes to the revised autograph score. The symphony was neither performed in England nor issued in print during Dvořák’s lifetime. The first complete performance took place under the composer’s baton during the “Slavic Concerts” held at the Prague Rudolfinum on April 6, 1892, shortly before Dvořák’s departure for the United States. The full score, instrumental parts, and a reduction for piano four-hands were published posthumously by N. Simrock in 1911 (1912) at the same time as the Symphony No. 3 in E-flat major.

In 1962 the Fourth Symphony was published by the State Music Publishing House, Prague, as part of the first complete edition of Dvořák’s works. The editors, František Bartoš, Antonín Pokorný, and Karel Šolc, understandably took the composer’s autograph as their principal source, a manuscript preserved today in the Czech Museum of Music – Antonín Dvořák Museum (inventory no. 1471). Nonetheless, they also consulted the first edition, which they felt had been based on the above-mentioned authorized manuscript copy. This supposition can neither be reliably verified nor disproved today, the manuscript in question having disappeared. Judging from the information contained in the second edition of Burghauser’s thematic catalogue, this copy does not appear in the handwritten list of Dvořák sources prepared before the First World War by the music journalist and Dvořák aficionado Boleslav Schnabel-Kalenský – a list no longer accessible today. The same applies as well to the orchestral material. In consequence, present-day editors obviously have no further source material at their disposal and will have to draw exclusively on a perusal of the autograph.

Jarmila Gabrielová
(translated by J. Bradford Robinson)

VORWORT

Im Jahre 1955, also vor nahezu einem halben Jahrhundert, wurde mit der Veröffentlichung der Symphonie Nr. 9 e-Moll die Herausgabe der ersten kritischen Gesamtausgabe der Werke Antonín Dvořáks eingeleitet. Der Initiator des Editionsprojektes war Otakar Šourek (1883 bis 1956), Dvořák-Biograph und eifriger Anhänger seiner Musik. Er sammelte um sich einen Kreis junger, enthusiastischer Mitarbeiter, aus denen die Kommission für die Herausgabe der Werke Antonín Dvořáks gebildet wurde. Der Vorsitzende dieser Kommission wurde der Komponist und Musikpublizist František Bartoš (1905–1973), leitender Redakteur der Komponist Jan Hanuš (1915). Weitere Mitarbeiter waren der Musikwissenschaftler und Komponist Jiří Berkovec (1922), der Musikwissenschaftler, Komponist und Dirigent Jarmil Burghauser (1921–1997) sowie Antonín Čubr, Ladislav Láska, Antonín Pokorný und Karel Šolc. Nach Bartošs Tod übernahm für mehr als zwanzig Jahre Jarmil Burghauser die Leitung des Projektes. Er war der Schwiegersohn Otakar Šoureks und Autor des *Thematischen Verzeichnisses* der Werke Antonín Dvořáks (Prag 1960 und 1996, verwendete Abkürzung „B“).

Die tschechische Musikwissenschaft stand damals zum ersten Mal vor der Aufgabe, eine kritische Gesamtausgabe der Werke eines großen Komponisten herauszugeben. Mit Ausnahme von František Bartoš, der sich zuvor mit der Herausgabe von Bedřich Smetanas Werken beschäftigte, verfügte keines der Kommissionsmitglieder über Editionserfahrung, darüber hinaus handelte es sich zum großen Teil noch nicht einmal um Musikwissenschaftler mit entsprechendem akademisch-universitärem Hintergrund. Zudem begann das Projekt in einer äußerst ungünstigen Zeit – den härtesten Jahren des totalitären kommunistischen Regimes. Es muss auch daran erinnert werden, dass Dvořáks Nachlass, das heißt der Großteil seiner Notenautographie, bis 1980 im Besitz der

Erben war und somit nur begrenzt der Wissenschaft zur Verfügung stand.

Um so höher ist die Arbeit zu schätzen, die die Kommissionsmitglieder geleistet haben. Mit Übernahme der Trägerschaft an der Gesamtausgabe durch die Antonín Dvořák-Gesellschaft in Prag wurden schließlich die institutionellen Rahmenbedingungen der Arbeit geschaffen. Die einzelnen Bände wurden vom damaligen Monopolisten, dem Staatlichen Verlag für schöne Literatur, Musik und Kunst (Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění – SNKLHU) herausgegeben, welcher zu Beginn der sechziger Jahre in den Staatlichen Musikverlag (Státní hudební vydavatelství – SHV) und schließlich in die Editio Supraphon Praha umgewandelt wurde. Die Kommission selbst arbeitete somit unter der direkten Schirmherrschaft der Regierung, beziehungsweise des Ministeriums für Schule und Kultur der damaligen Tschechoslowakischen (sozialistischen) Republik. Im Laufe weniger Jahre gelang es in schneller Folge, die Mehrzahl von Dvořáks Instrumental-, Lied- und Chorwerken sowie einige große Kantaten, Oratorien und Opern herauszugeben.

Gewisse Probleme und Verzögerungen ergaben sich in den achtziger Jahren des letzten Jahrhunderts, und in der ersten Hälfte der neunziger Jahre verschärfte sich die Situation. Die politischen Veränderungen nach 1989 und die daraus folgenden Schwierigkeiten rund um die Privatisierung des zuletzt genannten Verlages führten nahezu zum Stillstand der Editionsaktivitäten. Hinzu kam ein Generationsproblem; die Mitglieder der ursprünglichen Herausgeberkommission traten sukzessive ab, und es hatte den Anschein, dass keine Nachfolger bereitstehen. Gleichzeitig machten einige ausländische Wissenschaftler und Künstler darauf aufmerksam, dass die bisherige Dvořák-Edition in ihren Grundlagen nicht mehr den aktuellen, anspruchsvollen Standards und Bedürfnissen entspricht.

Die neue Gesamtausgabe der Werke Antonín Dvořáks, die nach einer mehrjährigen Vorbereitungsphase zum hundertsten Todestag des Komponisten zu erscheinen beginnt, hat sich vergleichbare internationale Projekte zum Vorbild genommen und greift auf eine größere Menge Primär- und Sekundärquellen zurück als es bisher der Fall war. Der Nachdruck der neun Symphonien, so wie sie bereits in der

ersten Gesamtausgabe erschienen sind, soll nicht nur eine Huldigung an den Symphoniker Antonín Dvořák sein, sondern ist gleichzeitig Ausdruck des Respekts vor der Editionsleistung der Vorgänger und manifestiert das Bewusstsein für wissenschaftliche Kontinuität, ohne die alle gegenwärtigen und zukünftigen Bemühungen weitaus geringere Erfolgschancen hätten.

EINLEITUNG

Die Datierung von Dvořáks 4. Symphonie d-Moll scheint im Großen und Ganzen unproblematisch zu sein. Nach den Eintragungen in der autographen Partitur wurde das Werk zwischen dem 1. Januar und dem 26. März 1874 geschrieben, wobei der erste Satz am 22. Januar und der zweite Satz am 18. Februar des Jahres vollendet wurden. Die Verlaufsskizze, die nicht erhalten ist, muss kurz davor, zwischen der Fertigstellung der ursprünglich einsätzigen Fassung des Streichquartetts a-Moll op. 12 (B 40) und dem Beginn der Instrumentierung der Symphonie im Dezember 1873 entstanden sein. Ein gewisses Problem gibt es im Zusammenhang mit dem dritten im Autograph nicht datierten Satz. Er verfügt über eine eigene Seitennummerierung und ein eigenes Titelblatt, auf dem man die ursprüngliche Bezeichnung „Capriccio Opus ... für großes Orchester“ („Capriccio Opus ... pro velký orkestr“) erkennen kann. Das führte einige Forscher zu der Schlussfolgerung, der Satz sei ursprünglich als eigenständiges Orchesterwerk komponiert und erst nachträglich in den symphonischen Zyklus eingefügt worden. Dieser Satz wurde auch bald nach der Fertigstellung der Symphonie am 25. Mai 1874 an der Musik-Akademie anlässlich des 25. Jubiläums der Akademischen Leserver-

einigung öffentlich aufgeführt. Gespielt wurde er von der „Philharmonie“, den vereinigten Orchestern des tschechischen und deutschen Theaters in Prag; Dirigent war Bedřich Smetana. (An dieser Stelle sollte erwähnt werden, dass es einer der letzten öffentlichen Auftritte Smetanas als Dirigent vor seinem tragischen Gehörverlust war.) Dies geschah kurz nach der ersten Aufführung von Dvořáks dritter – für das Publikum erster – Symphonie Es-Dur op. 10. Gleichzeitig war dies die Zeit, in der sich Dvořák intensiv mit der Überarbeitung bzw. Neukomposition der Oper *Der König und der Köhler* op. 14 (B 42) beschäftigte, mit der er, in der Fassung von 1871 (B 21), bei dem Versuch scheiterte, es mit dem Prager Interimstheater einzustudieren. Kurz nach der Uraufführung des dritten Satzes der Symphonie d-Moll, die damals als Dvořáks Symphonie „Nummer 2“ angesehen wurde, schickte der Komponist die Partitur gemeinsam mit der vorherigen Symphonie Es-Dur und einigen weiteren Kompositionen als Anlage zu seinem ersten Antrag auf Gewährung eines österreichischen staatlichen Stipendiums nach Wien.

Ähnlich wie bei den anderen Kompositionen aus den 60er und beginnenden 70er Jahren des 19. Jahrhunderts wurde auch diese Symphonie

im Laufe der Jahre grundlegend revidiert. Diese Revision betraf vor allem die Kürzung aller Sätze mit Ausnahme des dritten Scherzo-Satzes. Dvořák ging dabei wie üblich vor, das heißt er überklebte Takte, fügte einzelne Blätter zusammen und entfernte die überflüssigen. Die Notenblätter, die auf diese Art aus der Partitur entfernt wurden, sind nicht erhalten. Die ursprüngliche Gestalt des Werkes lässt sich nicht mehr rekonstruieren. Die letzte Schicht der Korrekturen hat Dvořák mit roter Tinte durchgeführt. Die Revision wurde höchstwahrscheinlich im Zusammenhang mit der möglichen Herausgabe des Werkes im Verlag N. Simrock 1887 und der geplanten Londoner Aufführung im April 1888 vorgenommen. Für diese Datierung spricht einerseits das von Dvořák auf der zweiten freien Seite des Vorsatzblattes der Partitur eingetragene Verzeichnis der eigenen Kompositionen „aus der frühesten Zeit 1861–1872“ („z nejprvnější doby 1861–1872“), in dem unter anderem die 1885 in London bei Novello erschienene Erstaussgabe des *Hymnus* op. 30 (B 134) für gemischten Chor und Orchester erwähnt wird. Andererseits finden sich vereinzelt englischsprachige Eintragungen in der Partitur, die sich auf die Orchesterbesetzung beziehen und mit der geplanten Aufführung in London im Jahre 1888 zusammenhängen dürften. Aus der Korrespondenz ist bekannt, dass Dvořák für die geplante Londoner Aufführung die Orchesterstimmen und die Partitur der Symphonie hat kopieren lassen. In dieser Abschrift hat er noch weitere Veränderungen gegenüber der revidierten autographen Partitur vorgenommen. Zu Dvořáks Lebzeiten kam es weder zu einer englischen Aufführung noch zu einer Veröffentlichung des Werkes. Die Symphonie als Ganzes wurde das erste Mal kurz vor seiner Abreise

in die Vereinigten Staaten innerhalb der „Slawischen Konzerte“ am 6. April 1892 im Prager Rudolfinum unter Dvořáks Leitung aufgeführt. Die Partitur, die Stimmen und der vierhändige Klavierauszug erschienen gemeinsam mit der Symphonie Es-Dur Nr. 3 postum 1911 (1912) im Verlag N. Simrock.

Im Rahmen der ersten Gesamtausgabe der Werke Antonín Dvořáks erschien die 4. Symphonie im Prager Staatlichen Musikverlag 1962. Die damaligen Herausgeber, František Bartoš, Antonín Pokorný und Karel Šolc betrachteten verständlicherweise Dvořáks Autograph als Hauptquelle, das im Tschechischen Museum der Musik – Antonín Dvořák-Museum unter der Inventarnummer 1471 aufbewahrt wird. Allerdings haben sie auch den Erstdruck herangezogen, weil dieser ihrer Meinung nach die weiter oben erwähnte autorisierte Abschrift zur Vorlage hatte. Diese Vermutung kann heute weder verlässlich bestätigt noch widerlegt werden, weil die betreffende Abschrift verschollen ist. Geht man von den Angaben in der zweiten Ausgabe von Burghausers *Thematischem Verzeichnis* aus, so ist diese Abschrift auch nicht im – heute unzugänglichen – handschriftlichen Verzeichnis der Dvořák-Quellen aufgeführt. Dieses handschriftliche Verzeichnis besorgte noch vor dem Ersten Weltkrieg der Musikpublizist und Dvořák-Anhänger Boleoslav Schnabel-Kalenský. Gleiches gilt für das damalige Aufführungsmaterial. Daraus folgt, dass auch den heutigen Herausgebern offensichtlich kein weiteres Quellenmaterial zur Verfügung stehen wird. Sie werden sich ausschließlich auf das Studium des Autographs stützen müssen.

Jarmila Gabrielová
(Übersetzung: Ivan Dramlitsch)

© by Bärenreiter